

*Hoe Margarieta verdoelde in die woestijne, ende hoe si van
vare ¹ der wilder dieren op eenen boom clam.*

Dat vierde capittel.

[a3va] “O, Margrieta, nu staet u bedroevet te sine, want vader ende broeder en comen niet, dies ick wel claghen mach, noch niemant vanden heeren. Dies is mijn maechdelic herte seer bedroeft dat ic van niemant en verhare. O, allendighe ² maecht, wat dinge sal ic beginnen? Die duysterheit comt sterckelic aen, ende ic ben so verdoelt in dese bosschagie ende soe diepe daer in dat icker niet uut gheraken en can. Ic vreesse mi voer dese wilde dieren, ofte datter eenighe rovers in mochten schulen die mi beroven mochten mijn maechdelike suverheit. Wat sal ic beghinnen? O, schone Maria, staet mi doch by! Weest in mijnder hoede! Ic sal best op desen boom gaen climmen ende nemen daer op desen nacht mijn ruste, want ic en can niet voorder. ³ Daer hoepe ic dan bewaert ende beschermet te sine vanden wilden dieren. O, Margrieta, dit sidy onghewoen, dat eens hertoghen dochtere, edele van state, rijck ende machtich, haer ruste moet nemen in desen wilden woude. O, moeder, dus mochte uwen drome wel waer vallen, dat u liefste goet gestolen was vanden dieven. O, Fortune, is [a3vb] dit dijn doen? O, vader ende broeder, waer moechdi gevaren sijn? Wist ghy u kint, vader, in desen druc, het soude uwer herten deren. O, broeder Heyndric, of ghi mi wist in desen swaren drucke, het soude uwer herten deren. O, broeder Heyndric, oft ghi mi wist in desen weenen, u jonck herte soude seer tonvreden sijn. Adieu, vader, moeder ende broeder! Adieu, alle mijn vrienden ende magen ⁴ te samen! Hier blijft Margriete verdoelt int wout, climmende op desen boom uut vreesen der doot, beidende na ⁵ den dach. ⁶ O, Heere, ⁷ sendt mi alsulcken

1. vare: vrees

2. allendighe: ongelukkige

3. voorder: verder

4. magen: familieleden

5. beidende na: wachtend op

6. Cock 1544: na den claren lichten dach

7. Cock 1544: o lieue heere

stercheit in¹ dat ic desen nacht over waken mach, want sliep ic, ic viele doot. Ick bevele mi gansliken, lieve Heere, in Dijnder ghenaden!”

1. Cock 1544: in mijn herte

O Margrieta nu staet v bedro-
uet te sine. want vader en broe-
der en comē niet dies ich wel claghen
mach. noch niemant v andē heeren.
dies is mijn maechdelic herte seer be-
droeft. dat ic vā niemant en verhoer
¶ allendighe maecht wat dinge sal
ic beginnē. die dypsterheit. comt ster-
kelic aen. en ic ben so verdoelt in dese
boschagie en soe diepe daer in dat ic
her niet wt gheraken en can. ic vreesē
mi voer dese wilde dieren. ofte datter
eenighe rouers in mochtē schulē die
mi berouē mochtē mijn maechdelike
suuerheit. wat sal ic beghinnē. o scho-
ne Maria staet mi doch by. weest in
mijder hoede. ic sal best op desen boō
gaen climmē. en nemē daer op desen
nacht mijn ruste. want ic en can niet
voorder. daer hoerpe ic dan bewaert
en beschermet te sine vande wilden
dieren. ¶ margrieta dit sidy ongher-
woen. dat eens hertoghen dochtere
edele vā state rijk en machtich haer
ruste moet nemē in desen wilde wou-
de. o moeder dus mochte uwē diome
wel waer vallen. dat v liefste goet ge-
stolen was vande dieuē. o fortune is

dit dijn doen. o vader ende
broeder waer moechdi ge-
uaren sijn. wist ghy v hant
vader in desen duic het sou-
de uwer hertē derē. o broe-
der heyndric of ghi mi wist
in desen swarē duicke. het
soude uwer herten deren.
o broeder heyndric oft ghi
mi wist in desen weenen v
ionck herte soude seer ton-
vreden sijn. Adieu vader/
moeder en broeder. adieu
alle mij vruēde en magē

te samen. hier blijft margriete vdoelt
int wout climmende op desen boom
wt vreesen der doot beidende na den
dach. o heere sendt mi alsulcken ster-
heit in. dat ic desen nacht ouer wakē
mach. wāt sleep ic. ic vreesē doot. ich be-
uele mi gantsliken lieue heere in dijn
der ghenaden.

Hoe dat heyndric van Tymboich
claechde. om dat verlies van sijnder
suster Margarieta.

Dat vijfte capittel.

Hoe gae ic aldus dolende in de-
sen woude. verlouē heb ic mijn
vruēden te samē. vader suster en ia-
ghers ghemeene. ic vinde mi seluen
buten allen lieden. sonder kennisse te
hebben van eenighe wegghen heb ick
ghedoelt al desen langhen nachte. ¶
god heere sehopper alder creatueren
wat laet ghi gheschien. o vader here
o suster margrieta ay lacen. ic vreesē
oft v die wilde dieren hebbē verbeitē.
dat waer mijnder ionger herten een
groot tonnēt waer dat haer per mes-
quame. hopen en duchtē is mi n v bi.
¶ schone maria vrouwe sijn in har-
der hoede want tis in v machte. wāt

*Hoe dat Heyndric van Lymborch claechede om dat verlies
van sijnder suster Margarieta.*

Dat vijfste capittel.

“Hoe gae ic aldus dolende in desen woude! Verloren heb ic mijn vrienden te samen: vader, suster ende jaghers ghemeene.¹ Ic vinde mi selven buten allen lieden. Sonder kennisse te hebben van eenighe wegghen heb ick ghedoelt al desen langhen nachte. O, God heere, schepper alder creatueren, wat laet Ghi gheschien? O, vader here! O, suster Margrieta! Ay lacen,² ic vreesse oft u die wilde dieren hebben verbeteret. Dat waer mijnder jonger herten een groot torment, waer[t]³ dat haer yet mesquame. Hopen ende duchten is mi nu bi. O, schone Maria vrouwe, sijt in harder⁴ hoeden, want tis in u machte, want [a4ra] die u dienen ende eeren en suldi nemmermeer in gheender noot laten, mer staense bi alst hem van noden is. Dus hope ick oec op u, moeder vol van graciën,⁵ overvloyende fonteyne, dat ghi in hoeden wert van mijnder suster Margriete, die wi onnoselijc⁶ verloren hebben!”

Met deser redene ende ander woerden quam Heyndric so verre dat hi hoorde roepen: “Moort! Moort!” Ende daer waren rovers die coopliden af setten ende beroefden hem lieden van haren goede. Ende een coopman ontliet hem lieden. Heyndric dit siende, ghinc onder die rovers, ende hi sloech onder den hoop.⁷ Die rovers weerden hem lieden vaste, mer si blevender doot. Ende Heyndric dwanck eenen rovere dat hi den wagghen metten goede dat die rovers die coopliden genomen hadden, voeren soude te Lymborch in die stadt in sijns vaders hof, dat die rover beloefde dat hi doen soude, also hi dede. Ende Heyndrick volchde soetelic van achtere.

Dus passeerden si so verre dat si quamen in die stadt van Lymborch.

1. ghemeene: allen te samen

2. Ay lacen: Helaas

3. Vorsterman 1516: waer — verbeterd naar Cock 1544.

4. harder: haar

5. graciën: genade

6. onnoselijc: buiten onze schuld

7. hoop: meute

Die hertoghe Otte, Heyndricx vader, verblijde hem int sien. Hi meende dat Margrieta sijn dochtere [a4rb] ende Heyndric te samen quamen. Mer neen sy, lacen, dies hy seer bedruet was ende seyde: “O, God, vader heere, lieve Heyndric sone, en hebdi niet vernomen van Margrieten, dijnder liever sustere?”

“O lacen, vader,” seyde Heyndrick, “neen ic! Ic hoopte dat mijn suster by u hadde geweest, maer ick hore wel neens.”¹

Doen seyde die moedere: “O, man ende sone, nu is volcomen mijnen drome, hoe dat mijn liefste goet gestolen was vanden dieven, ay lacen, dwelck nu also gheboert is. Mijn moederlick herte dunct mi van rouwe breecken. O, here, dat ghise noyt mede naemt ter jacht! Die ure die mach ic wel vervloecken. Nye moeder en hadde dochter also lief! O, mijn eenige, schone dochtere, hoe heb ick u aldus onnoseliken verloren? Dat si den almogende God gheclaecht!”

Dus was die moeder seer bedruet ende in sorghen om haer dochtere, alst reden was.

Die hertoghe Otte van Lymborch dede maken een beelt² na sijnder dochter alleleens³ als si op daerde ghinck: in deen hant een witte roede⁴ ende in dander hant eenen gouden appelle,⁵ daermen noch wonder af horen sal, ende hoe die coopman sijn goet weder vercrijghen sal vanden hertoghe.

1. Cock 1544: neen si

2. beelt: afbeelding, portret

3. alleleens: gelijkend

4. witte roede: een ‘bâton’ als hiërarchisch attribuut

5. gouden appelle: symbool van heerschappij — In capittel .XVIII. wordt de symbolische betekenis ‘appel’ en ‘roede’ door hertog Otto zelf uitgelegd.

die v dienen en eeren en suldi nēmer
meer in gheender noot late. mer staē
se bi alst hē vā noden is. dus hope ick
oec op v moeder vol vā gracen ouer
ulopende soucynne. dat ghi in hoedē
wert van mīnder suster margriete.
die wi onnoselike verlorē hebbe. Met
deser redene en ander woerdē quam
hepndric so verre dat hi hoorde roepē
moort moort. en daer waren rouers
die coopliden af setten. en beroefden
hem lieden van haren goede. en een
coopman ontliet hē liedē. Hepndric
dit stende ghinc onder die rouers. en
hi sloech onder den hoop. die rouers
weerden hem lieden vaste mer si ble
uender doot. Ende hepndric dwanck
eenē rouere dat hi den waghē mettē
goede. dat die rouers die coopliden
genomē haddē voeren soude te hmb
borch in die stadt in sijn vaders hof
dat die rouer beloefde dat hi doē sou
de. also hi dede. en hepndric volchde
soerelic vā achterē. dus passeerden si
so verre dat si quamē in die stadt vā
hmborch. Die hertoghe Otte hepnd
ric vader verblīde hem int sien. hi
meende dat margrieta sijn dochtere

en hepndric te samen qua
men. mer neen sy late dies
hy seer bedruet was en sey
de. o god vader heere. lieue
hepndric sone en hebdi niet
vernomē vā margrieten
dijnder lieue susterē. O la
cen vader seyde hepndric
neen ic. ic hoopte dat mijn
suster hy v hadde geweest
maer ick hore wel neens.
Doen seyde die moederē. o
mā en sone nu is volcomē
mijnē drōme hoe dat mijn
licste goet gestolē was vande dieuē
ay laten dwelck nu also gheboert is.
mijn moederlich herte dunt mi van
rouwe breeckē. o here dat ghise noyt
mede naēt ter iacht. die vze die mach
ic wel vuloecken. nye moeder en had
de dochter also lief. o mī eenige scho
ne dochtere hoe heb ick v aldus on
noselike verlorē dat si dē almogen
de god gheclacht. Dus was die moe
der seer bedruet en in soighē om haer
dochtere alst reden was. Die herto
ghe Otte van hmborch dede makē
een beelt na sinder dochter alle leens
als si op daerde ghinck. in deen hant
een witte roede. ende in dander hant
eenē gouden appelle. daer men noch
wonder af horen sal. En hoedie coop
man sijn goet weder vercrighen sal
vanden hertoghe.

Hoe margriete op den boom sadt
en claechde. en hoe die coopmā daer
bi haer quam. en hoese bepde vande
viant bedrogghen waren.

Dat. vi. capittel.

Oacht ghi hebt so langhe ghe
duert. eer dat dē dach hē quam
verbarē. O margriete ghi sijt dit on

*Hoe Margriete op den boom sadt en[de] claechde, ende hoe die
coopman daer bi haer quam, ende hoese beyde
vanden viant ¹ bedrogben waren.*

Dat .vi. capittel.

“O, nacht, ghi hebt so langhe gheduert eer dat den dach hem quam verbaren. O, Margriete, ghi sijt dit on-[a4va]ghewone dat die tacken vanden bomen u bedde sijn, ende die bladerkens u gardijnen. Dmach my wel varen! Wil ic af gaen? Jae ic? Ic vreesse mi noch voer die dieren.”

Margrieta aldus claghende, sach si comen een coopman sijn handen wringende, seggende: “O laes! O wee! Nu ben ic eeuweliken bijster² ende goedeloos! Ic mach, arm man, wel claghen der felder Fortunen dat ons die rovers oyt aen quamen, want mijn waghén, mijn goet, mijn paerden ende mijn gelt ende al dat icx hadde, ben ic nu quijte. Ay lacen, God heere, wat sal ic nu aen gaen? Mijn wijf, mijn kinderen moghen nu gaen bidden broot.³ Gode ontferms! Beyt!⁴ Wat hoer ick daer ruysschen? Sijn mi die rovers weder bi? Si sullen mi doot slaen!”

Met dien sach hy opwaert ende sach een schoon maecht. Hi vraechde haer ofte si van Gods weghe daer sadt, ende wie si was ende hoe si daer quam.

Margrieta antwoerde: “Ic ben een kersten mensche, verdoelt, versteken⁵ in desen wilden woude, ende hebbe alle desen langhen nacht geseten op desen hogen boom oft die dieren hadden mi gheten.”⁶

Die coopman seide: “Schone maecht, comt af ende segt my wie ghi toe behoert. Ic sal u leyden bi uwe vrienden, die hem verbliden sullen in u taensiene.”

Met desen so quam Margrieta vanden boom, ende si seyde tot den coopman: “Mijn vader is die hertoghe van Lymborch, geheten Otte. Ysabele is mijn moeder ende Heyndric is mijn broeder. Mer wi voeren

1. viant: duivel

2. bijster: arm

3. bidden broot: bedelen

4. Beyt!: Wacht!

5. versteken: verdwaald

6. gheten: (op)gegeten

alle te samen ter jacht. Al jagende hebben wi malcanderen verloren, dat ic Gode claghe. Dus bid ic u, vrient, op alle vrientschap ende op wel verdienen¹ dat ghi mi doch leyden wilt tot mijns vaders hove. Ic sal uwen arbeyt wel ende duechdeliken doen vergel-[a4vb]den, also dat ghijs u eeweliken u leefdaghe lanck sult beloven² ende bedanken.”

Die coopman dit vander maget horende, ontfermde hy haers. Nochtans was hi selve so seer bedruet, alst reden was, ende dat omme tverlies van sinen goede, ende seide tot haer: “Schoon, suverlike maghet, ick sal u leyden bi uwen vader, den hertoghe van Lymborch. Al soude ic daer voer storten mijn bloet, nochtans sal ick u bi bliven tot in die doot ende niet rusten, wi en sijn binnen uwes vaders hof!”

Si danctes hem seere ende seyde: “Lieve vrient, het sal u noch wel vergouden werden!”

Dus ghinghen si te samen dolen so verre dat si quamen aen een capelle, die hadden die rovers doen maken. Ende als die lieden daer in quamen bidden, vermoorden sise ende namen al haer goet. Ende in die capelle quam Margrieta ende die coopman, ende Margrieta hadde groten, bitteren hongher, ende si vonden in die capelle een tafel ghedect staen, daer spijsse ende dranck op stont. Margrieta die sloecher een cruys over, ende si aten vander spijsen. Aldus sitten etende hoerden si wat gheruyssche, ende si waren jammerliken seer vervaert ende liepen haesteliken schuylen onder die loveren vanden bomen datmense niet sien en mochte.

Die rover quam in die capelle, ende hi vant sijn spijsse al tsamen gheten. Hi wert doe nalicx ve[r]woet³ ende rasende, om dat hy niet en wijste wie die spijsse gheten hadde, ende hi liep al rasende der capellen uut om te vinden den ghenen die sijn spijsse gheten hadde ende sinen dranck ghedroncken sonder betalen.

Die in groter sorghen oft vreesen was, dat was Margrieta ende die coopman, uut vreesen ofte hijse yet [a5ra] ghevonden mochte hebben, ende si sagen op tot allen siden, luysterende oft hi wech was. Mer si en sagens niet, dies Margrieta, die scone maecht, seer verblijde.

1. op wel verdienen: in ruil voor een grote beloning

2. beloven: waarderen

3. nalicx ve[r]woet: bijna dol

ghewone dat die tackē vande bomē
v bedde sijn. en die bladerkens v gar
dijnen. din ach my wel vare. wil ic af
gaen iae ic. ic vrees mi noch voer die
dieren. **M**argrieta aldus claghende
sach si comē een coopmā sijn handen
wringende seggēde. o laes o wee nu
bē ic eeuwelike bijster en goedeloos.
ic mach arm man wel claghē der fel
der fortune dat os die rouers opt aē
quamē. want mijn waghē mij goet
mijn paerden en mijn gelt. en al dat
ic hadde bē ic nu quijte. ay lacen god
heere wat sal ic nu aen gaē. mij wijf
mijn kinderē moghē nu gaen bidde
broot gode ontferms. beyt wat hoer
ick daer rupstchen. sijn mi die rouers
weder bi. si sullen mi doot slaen. met
diē sach hy opwaert en sach eē schoō
maecht. hi v aechde haer ofte si van
gods weghē daer sadt en wie si was
en hoe si daer quam **M**argrieta ant
woerde ic bē eē kerstē mēsche v doelt
verstehen in desen wilden woude. en
hebbe alle desen langhē nacht gesetē
op desen hogē boom oft die diere had
den mi ghetē. **D**ie coopmā seide scho
ne maecht comt af. ende segt my wie
ghi toe behoert. ic sal v leyden bi uwe
vriendē die hem verblidē sullen in v
iaensiene. **M**et desen so quam mar
grieta v andē boō. en si sepe tot den
coopmā. mijn vader is die hertoghe
vā hymborch gheten ofte. plabele is
mij moeder. en heyndic is mij broed
mer wi voeren alle te samē ter iacht
al iagēds hebbē wi malcanderē ver
loien. dat ic gode claghe. dus bid ic v
vrient op alle vrientchap en op wel
verdient dat ghi mi doch leyden wilt
tot mijns vaders houē. ic sal uwē ar
beyt wel en duechdelike doen vergel

den. also dat ghys v eeuweliken v leef
daghe lanch sult belouē en bedankē.
Die coopman dit vander maget ho
rende ontfernde hy haers. nochtā s
was hifelue so seer bedruet alst reden
was. en dat sine tverlies van sinen
goede. en seide tot haer. schoon suer
like maghet ick sal v leyden bi uwen
vader den hertoghe van hymborch.
al soude ic daer voer stouē mij bloet.
nochtans sal ick v bi bliuen tot in die
doot. en niet rusten wi en sijn binnen
uwes vaders hof. si dantes hē seere
en sepe. lieue vrient het sal v noch wel
vergouden werden. **D**us ghinghen
si te samen dolen so verre dat si qua
men aen een capelle. die hadde die ro
uers doen maken. **E**n als die lieden
daer in quamē bidden. vermoonden
sife en namen al haer goet. en in die
capelle quam margrieta en die coop
man. en margrieta hadde grocē bit
teren hongher. en si vonden in die ca
pelle een tafel ghedert slaen daer spij
se en dranch op stont. **M**argrieta die
sloecher eē crups ouer. en si aten vā
der spijlen. **A**ldus sitten etende hoer
den si wat gherupstche. en si waren
iammerliken seer veruact. en liepē
haestelike schuylen onder die louere
vanden bomē dat men se niet sien en
mochte. **D**ie rouer quam in die capel
le. en hi vant sijn spijse al samē ghe
ten. **H**i wert doe nalix verwoet ende
rafende om dat hy niet en wiste wie
die spijse gheten hadde. **E**n hi liep al
rafende der capellen wt om te vindē
den ghenē die sijn spijse gheten had
de. en sinen dranch ghedroncken son
der betalen **D**ie in groter sorgghen oft
vreesen was. dat was margrieta en
die coopmā wt vreesen ofte hysse pet

Binnen desen tijde sijn die bose vianden comen uuter Hellen, die den mensche altoos tempterende sijn, ende si hebben hem verschapen¹ als camerieren² van Margrieten van Lymborch ende hebben osbaer³ ende waghene by hem om Margrieten thuyt te voerene.

1. Duivels hebben evenals de antieke goden het vermogen om elke gewenste gedaante aan te nemen (metamorfose). Wat Moenen in *Mariken van Nieumeghen* vertelt, dat duivels in mensengedaante altijd herkenbaar zijn aan een uiterlijk gebrek, is 'nieuw'. In de wereld van de *Legenda aurea* hebben duivels in welke gedaante dan ook hier geen last van. Ook in deze roman zijn de duivels als zodanig niet fysiek herkenbaar. Dat ze hoorns dragen in de houtsneden is om de lezer erop te attenderen dat het om duivels in mensengedaante gaat.

2. camerieren: kamerheren en kamervrouwen

3. osbaer: draagbaar bed

gheuonden mochte hebbē. en si sage op tot alle si dē lustere de oft hi wech was. mer si en sagens niet. dies margrieta die scone maecht seer verblijde. Sinnē desen tijde sijn die hofe vianden comen wter hellen. die den mensche altoos temperēde sijn. en si hebben hem verschapen als cameriere van margrieten van lymbouch. en hebben osbaer en waghene by hem om margrieten thups te voeren.

Hoe margarieta bedioghen was en wech gheuoert en dyc coopman aenden aheenschē zecant. en hoe se die viandē ontsaen als camerieren.

Dat. viij. capittel.

Margarieta bloome wel sij vonden. v vader en v vrouwe moeder sijn in groten duicke om dat verlies vā p. en si hebbē ons ghesonden om v te soecken en v te vindē als wi ghedaen hebben dies wi seer verblijst sijn. comt hier is eenē waghē mit maechde die nae v wacht. wy willen

varē weder in ws vaders hof. **M**argrieta verwonderde en seide. vrient wat segt ghy hoe behaecht v dit. willē wi hier op gaen sittē en varē te houe. Die coopmā twiuelde en seide ic duch te margrieta schoō maecht dat os dit varē qualic become sal. **T**en sal seide margrieta dat hope ic wāt sijn mīn cameriere. en sijn die voerliedē mīns vaders ic hē se seer wel. **M**er nochtā twiuelde die coopmā en vreesde voos als bedioch alst was. en si ginghē sit ten op die wagē. en daer vielē si beide op in slape. en die vianden voerden se wel twee hōdert mīlen wte wege tot by die haue vā athenē. d; si niet wetē

en soude waer si waren. en dit deden die duuels al ome dat sy margriete bingē soude ter violencien so mē noch na wel hoie sal. **M**argarieta ontwekende was verwondert. si en sach cameriere noch waghē. noch nie manē dā die coopmā. doe seide si ap lacē vrient wi sijn bedioge waer sijn wi nu twas als ghe splijs dat os aldus bedioghen heeft. wat nu te rade. Die coopman seide ap lacē ic en weet. ic heb dic te lymbouch gegaen we en in. mer desen wech en ghinc ic noyt. en tis met mīcenen onbekendē wech god ontferms. ic seidet wel doe wi te wagē ghinghē dat os niet wel lonē en soude. **M**idus bleuē si daer sittē onder hē bepde niet wetende waer dat si waren.

Hoe die viandē een castgel maecte daer si margrieten in onfangē sullen die een duuel gheclert als haer vader en die ander duuels als iongelinghē.

Dat. viij. capittel.